

Može li politolog biti mentat?¹

dr. sc. Krešimir Petković

izvanredni profesor političke etike i kaznene politike na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, kresimir.petkovic@fpzg.hr

Kada ste zadnji put čuli da je neki činovnik dao život za svoju tvrtku? Možda je vaš nedostatak baš pogrešna pretpostavka da možete zapovijedati ljudima kako misliti i surađivati. Ovo je kroz povijest bio nedostatak svih, od vjera do vojnih stožera (...) Ljudi moraju željeti učiniti nešto iz svojih unutarnjih pobuda. Ljudi su, a ne trgovačke tvrtke ili zapovjedni lanci, temelj opstanka velikih civilizacija. Svaka civilizacija ovisi o kvaliteti pojedinaca koje stvara. Ako život ljudi pretjerano uredite (...) oni ne mogu stvarati i njihova civilizacija propada.

(...) unutrašnji gnjev uperen protiv samozadovoljnih silnika, protiv šarlatana i dogmatičnih fanatika. To je onaj unutrašnji gnjev koji treba pokazati jer (...) ljudi mogu opstati jedino u zajednici društvene pravde.

Samo jedno dijete znalo je imenovati zanimanje svojih roditelja i opisati što oni zapravo rade. Zato su oni (a time i vi) dobili domaću zadaću – do sutra moraju razgovarati s vama i saznati čime se točno bavite.

Umjesto uvoda: politologija i potres

Kao politolozi, moramo zajednici nekako opravdati ono što činimo kao vrijedno i korisno. Kada nas kao zajednicu zadese različite nedaće poput pandemije i niza razornih potresa, možemo se samo donekle utješiti povijesnom perspektivom. I Hrvatska i njezino susjedstvo bili su kroz povijest pogođeni potresima, a o epidemijama i pandemijama da ne govorimo. To što smo kao transgeneracijski kolektiv preživjeli ne mijenja činjenicu da smo trenutno svjesniji krhkosti života ili barem

¹ Tekst se izvorno zvao „Čemu politička znanost i politološki časopis? Nekoliko nimalo znanstvenofantastičnih primjedbi uz novu mrežnu stranicu Anala HPD-a“. Iza baroknog naslova krio se donekle pompozni ton manifesta kakav se očekuje od žanra. Bio je zamišljen kao neka vrsta glavnouredničkog obraćanja o smislu discipline i općenitoj programskoj orijentaciji časopisa kako bi se, povrh formalnih načela poput uvažavanja autora i recenzenata, relevantnosti, referiranja u bazama i sl., ipak reklo nešto sadržajnoga. Ovdje se tekst pojavljuje u bitno skraćenom obliku koji izostavlja primjenu poanti analize na uredničku politiku *Anala Hrvatskog politološkog društva*, no zainteresirano čitateljstvo ionako ih može samostalno izvesti bez većih intelektualnih napora.

Paul izgovara kletvu fedajkina, John Schoenherr, 1978.

njegovih uhodanih rutina. Kao što je to bio slučaj nakon Velikog potresa u Lisabonu 1755. ili povijesnih epidemija kuge koje su poharale Europu, raspravlja se opet o beznačajnosti onoga kulturnog pred moći velikih tektonskih ploča ili pak malih patogena. Otvaraju se uvijek iznova i teološke perspektive kazne providnosti u ironiziranome najboljemu od svih svjetova. Na nešto prizemnijoj razini, propituje se smisao onoga čemu posvećujemo vrijeme i u što kao pojedinci i zajednica ulažemo resurse.

Propitivanju nisu izložene samo društvene i humanističke znanosti poput politologije. Sve zamislive discipline i profesije dolaze pred kritički sud javnosti. Što će nam čak i sami seizmolozi ako ne mogu predvidjeti potrese? Što će nam epidemiolozi ako su, kako smo vidjeli, pomalo poput ekonomista za Georgea Bernarda Shawa, mušičavi skup koji se ne može ni o čemu složiti, a kamoli snagom strukovnog autoriteta jasno govoriti politici što činiti? Pred takvim zdravorazumskim propitivanjima, akademske discipline i profesije u pravilu imaju svoj refleksni sindikalni odgovor, uvijen u više ili manje mistifikacije. To je uvijek odgovor o vlastitoj važnosti te potrebi većeg javnog ulaganja u njih i zaštite njihova društvena ugleda. Etablirane građanske profesije poput medicine ili prava dodat će tome ozbiljnu kodifikaciju i institucionalizaciju svojih također propitivanih praksi.² Strukovnome znanju i vještinama dodat će se posebni zakoni, strukovni monopol, komore, članstva i njihovi sudovi. Tome valja dodati i kaznenu zaštitu: ako bi čitatelji, koji zajedno s autorom ovih redaka nisu pravници ili liječnici, stavili bijelu kutu ili crnu togu te se pokušali baviti liječenjem ljudi u bolnicama ili njihovim zastupanjem na sudu, mogli bi biti kazneno gonjeni za nadriliječništvo ili nadripisarstvo.³

Pred zdravorazumskim propitivanjima, akademske discipline i profesije u pravilu imaju svoj refleksni sindikalni odgovor, uvijen u više ili manje mistifikacije

² Izrazivo, primjerice u ikonoklastičkim pitanjima: Je li „zapadna“ medicina doista uvijek u funkciji zdravlja? Raspiruju li odvjetnici sukobe, sude li sudovi pravedno? Uništava li medicina ljudsko zdravlje, a pravo moral? Moja poanta nije, dakako, na ta pitanja dati i ikonoklastički odgovor nego upozoriti da nitko nije izuzet od propitivanja i zahtjeva za legitimacijom svoje profesije u zajednici.

³ Čitatelji se lako mogu uvjeriti u istinitost mojih riječi: bit će dovoljno da provjere čl. 184. i 313. *Kaznenog zakona* na snazi u vrijeme pisanja ovog teksta (posljednje izmjene u: NN 126/2019).

Izuzmemo li neka nastavnička mjesta čija je funkcija obrazovati više ili manje mlade duhove, specifikacije pojedinih natječaja ili pak strukovne investiture pojedinih javnih tijela poput, recimo, Vijeća za građanski nadzor sigurnosno-obavještajnih agencija, društvene i humanističke znanosti, politička znanost napose, od Aristotela naovamo fragilna kraljica znanja o ljudskim stvarima, nemaju takav povlašteni tretman. No s tim je kao i svakom drugom danom društvenom činjenicom: umjesto da se nad njom zgražamo i iščuđavamo, ona se može nekako objasniti te kao takva prihvatiti. Ovdje dakle neću sindikalno zagovarati njezinu **Prostor slobode bez sumnje omogućuje društvenim znanostima da igraju loše uloge** promjenu, a još manje nuditi precizne prijedloge u tom smjeru koji bi ustrojili kakvu politološku komoru i kazneni zakon obogatili krimenom nadripolitologije (premda je potonja naravno veoma prisutna kao i najprizemnije politikanstvo koje se skriva iza akademske legitimacije). Prihvatit ću tu činjenicu kao prostor slobode i odgovornosti općenito povezan s etičkim i političkim iskustvom. Taj prostor slobode bez sumnje omogućuje društvenim znanostima da igraju loše uloge. Ljudska sloboda donosi mogućnost moralnog pada, kao što politička neodgovornost pridonosi političkome propadanju. Društvene znanosti nisu samo u opasnosti da budu irelevantne i samozadovoljne javno financirane aktivnosti koje opstaju jer su male i nevažne kao nebitna proračunska stavka. Puno gore od toga, one mogu biti pragmatični diskursi loše vladavine ili, najgore od svega, besramne služavke totalitarne ideologije koja se hrani uništavanjem ljudskosti i bogatstva živuće kulture. Povijesnih i aktualnih primjera ne nedostaje, dobro su poznati, pa na njih neću trošiti vrijeme i prostor.

Ovdje ću, nasuprot tome, pokušati pokazati koje su dobre osobine društvenih znanosti, ponajprije dobre političke znanosti. Ta će demonstracija biti pomalo neobična, možda nešto manje ironična od Sokratova odgovora razjarenoj Ksantipi koja ga je, barem prema Diogenu Laertiju, na svoj način pripremala zadaćama filozofije. Podsjetit ću vas parafrazom, kako je prikazuje Rossellinijev film o najvećem od filozofa (ujedno, prema Nietzscheu, strašnom brbljivcu i razaratelju ionako već dekadentne grčke kulture): „Znanje koje imam ne može se prodati. Ono Ksantipo ništa ne vrijedi“. Pokušat ću pokazati da dobra politička znanost ipak nešto vrijedi. Štoviše, povezana s nizom političkih vrijednosti, ona mora igrati uvijek aktualnu ulogu borbe protiv tiranije (1). Da bi to mogla, mora biti poddisciplinarno cjelovita te u kvalitetnoj međudisciplinarnoj komunikaciji s drugim znanostima, društvenima, humanističkim i ostalima (2). Na kraju, kroz javne politike kojima se u nekoj državnoj zajednici politički uređuje društvo, ona mora biti ne samo neka vrsta branika vrijednosti na polu negativne slobode nego i diskurs koji oblikuje i legitimira složenu dobru vladavinu na razini slobode „za“ kao sustvaranja kvalitetnog života u političkoj zajednici. Pritom, ona ne smije odstupiti od humanističkog ideala (3).

Društvene znanosti mogu biti mogu biti pragmatični diskursi loše vladavine ili služavke totalitarne ideologije

Tako shvaćena politička znanost, kraljica među ostalim društvenim znanostima, kako si barem utvaramo, ima nešto transepohalnoga.⁴ U svom dobrom izdanju, ona nije tek državno financirana diskurzivna oholost društva relativnog blagostanja koje će neke nove epistemološke, ekonomske, političke i prirodne mijene izbrisati, baš kao što se u Foucaultovoj još strukturalističkoj prozi 1960-ih događa s čovjekom, koji nestaje poput lica od pijeska na obali mora. Ničeoovski rečeno, politička znanost, s povijesnom refleksijom o sebi sâmoj – na monumentalnoj, antikvarnoj i kritičkoj razini promišljanja sadašnjeg i budućeg na osnovi onoga prošlog – može biti „korisna za život“. Ako mi čitatelji oprostite još malo eklekticizma na kraju ovog poduljeg uvoda – razlike između

Platona i Aristotela, ponekad se, na tragu učenikove afektirane kritike učitelja, pre naglašavaju – ona mora biti vođena platonističkom idejom dobra, aristotelovskom razboritošću, a ponekad i drskošću.⁵

Time ujedno postaju jasniji neobičan naslov i još neobičnija kombinacija epigrafa. Prva dva, koja govore o živome društvu vrline i pravednosti, dolaze iz romana *Djeca Dine*, trećeg u nizu u znanstvenofan-

⁴ V. o ovome detaljnije kod Straussa i Hennisa (Strauss, 1980; Hennis, 1983).

⁵ V. o posljednjemu u: Miller, 2003.

tastičnoj sagi Franka Herberta,⁶ dok je posljednji poruka odgojiteljice iz vrtića koju sam kao i drugi roditelji dobio na *WhatsApp*, sluteći da moja mlađa kći vjerojatno nije bila to dijete koje je znalo čime mu se otac – politolog – bavi. Nisam naime do danas siguran ni u to da moji roditelji imaju jasnu sliku o tome, a nadam se da ovaj tekst neće dodatno odmoći njima i drugima zainteresiranim za razumijevanje svrhe političke znanosti. Pa dobro, čime se onda bavi jedan politolog?

Borba protiv tiranije

U svojem akademskom, znanstvenom i uređivačkom radu politolog se bavi ili bi se trebao baviti borbom protiv tiranije. Iako to zvuči pretenciozno, borba protiv tiranije kao zadaća političke znanosti nije ništa manje vrijedna kao ideal od kojega praksa svakoga od nas može odstupati i nažalost često odstupa. Ideal je povezan s aristotelovskom tradicijom političke znanosti kao praktičke znanosti, neke vrste informirane razboritosti o ljudskim stvarima koja se steže školovanim iskustvom. Politolog, kao i svaki drugi građanin, mora imati sliku dobrog i lošeg te, u vezi s tim vrijednosnim razlikovanjem, sliku istinitoga i lažnog do koje se, kako je upozoravao kasni Foucault, ne dolazi ni pukim zdravim razumom ni političkim diktatom. Da politička znanost ne bude iskvarena i prepuštena kontingencijama projekcija odnosa moći ili idolima raznih spilja, ona mora imati neku vezu s onim istinitim, bilo da kao kod Hanne Arendt govori istinu politici koja je nastoji izbrisati (u čemu može biti privremeno uspješna, ali ne može ono istinito nadomjestiti), bilo da, kao u Foucaultovom tumačenju antičkog svijeta, baca neuvijenu istinu u lice drugima u zajednici stavljajući sebe u rizičan položaj, čineći riječima ono što se naziva parezijom, iskrenim govorom koji se obraća drugima. Pa čak i kakva kunderinska šala implicira mjesto istine i ljudske slobode koji su uvreda svakom totalitarizmu koji istinu zamjenjuje ideologijom, bilo da ona poprima formu politiziranog nasilja, bilo da se skriva u usiljenom žargonu koji ono politički željeno prenosi konotacijama diskursa. Dakle, naši bi iskazi trebali biti opovrgljivi, a ne dogmatski, a vrijednosti koje zastupamo jasno izrazive drugima.

**Politika imenovanja koja prožima
svako društvo – kako nazivamo ljude,
stvari ili odnose – sastavni je dio
političke znanosti**

Problem nije mali jer je dosta produkcije suvremenih društvenih znanosti veoma zasićeno žargonom, ideologijom te militantnim politikama različitih identiteta ili zagovorom specifičnih političkoekonomskih koncepcija različitih ideoloških predznaka, od svetosti slobodnog tržišta do svetosti planske ekonomije. Politika imenovanja koja prožima svako društvo – kako nazivamo ljude, stvari ili odnose – sastavni je dio političke znanosti. Ideju dobra u Platonovoj prisposobi o spilji Badiou će povezati s idejom političke revolucije, a nečije ideje pravednosti drugome će, kako znamo, biti veoma nepravedne. Politička znanost ne može izbjeći politička imenovanja. Gramsci političku znanost – baš tako, u jedini (*la scienza politica*) – u svojim *Zatvorskim bilježnicama* smješta u okvire filozofije prakse. Politička znanost u nekim razdobljima može poprimiti obilježja utopije ili mita, ali ona načelno nije filozofska školnička rasprava jer, ukoliko slijedimo Gramscija, tada nije „politička znanost“. Dajemo zajednička imena raznim relevantnim činjenicama, pomalo kao što u Dawkinsovom *Sebičnom genu* čovjek daje ime kiši, naime pragmatično, da ne bi pokisnuo čak i ako je riječ o kratkotrajnoj pojavi (Dawkins, 2006: 12). No to ponekad činimo i da bi nešto promijenili nabolje kroz kolektivno djelovanje koje tradicionalno muči teoretičare racionalnog izbora. Prazne tautologije koje niti zaustavljaju niti pokreću, nisu politička znanost. Gramsci tako shvaća Michelsov željezni zakon oligarhije, kao „barokni oblik platonističkog idealizma“ (Gramsci, 1971: 430). Na stranu koliko je njegova kritika u konkretnom slučaju utemeljena, on je u pravu, barem u tome da su imena koja dajemo u političkoj znanosti posebna vrsta riječi. Čini se naime da istina nije uvijek statična poput odraza svijeta u ogledalu diskursa nego da pokreće ljude na djelovanje. Ako je doista tako, moja je poanta da taj poziv na djelovanje mora biti utemeljen na nekrivotvorenom činjeničnom supstratu i povezan s održivim vrednovanjima.

⁶ Poglavlja romana, koji se nerijetko ocjenjuje kao najveća znanstvenofantastična saga, počinju s epigrafima iz izmišljenih djela koja daju puninu zamišljenoj kulturi postapokaliptičnog svemira. Potonji je preživio ljudske borbe protiv strojeva i svemirske džihade te je postulatom mesijanstva izabrane loze stavljen u neku vrstu eklektične abrahamističke eshatologije. Usp. Herbert (2020: 332, 351).

Petković, Može li politolog biti mentat?

No što je održivo vrednovanje? Ono očigledno ima neke veze s politikom održive zajednice. Ako je već, kako tvrdi Aristotel, polis neka vrsta prirodne tvorbe i „prvotniji“⁷ nego pojedinac – a tako je čak i u liberalizmu koji kao i sve ideologije ima svoju viziju i praksu javnog poretka koji omogućuje društvu da funkcionira – to je već velika stvar za političku znanost. Na stranu neki Aristotelovi stavovi koji se danas ne drže prihvatljivima, čini se da je dosta onoga što je napisao i dalje važeće za političku znanost. Recimo da je dobro zajednice veće, složenije i savršenije dobro od pojedinačnoga, kao i to da je etika, u tom smislu, neka vrste propedeutike političke znanosti kao znanosti prakse života u zajednici, pri čemu ta općenita potraga za okolnostima razboritosti ne treba nužno biti platonistička potraga za savršenim idealom nego za onime što je, praktično gledajući, dovoljno dobro, što doista jest jedna od razlika u pristupu između idealističkog učitelja i prizemljenijeg učenika.⁸ Iz toga ne samo da se u suvremenom kontekstu nadaje važnost poddisciplinarnih podjela političke znanosti – u gruboj i tek jednoj od mogućih podjela: na političku teoriju kao refleksiju o vrijednostima, nacionalnu, komparativnu i javne politike, kao refleksije o njihovim usporedivim praksama, te na međunarodne odnose kao (dosljedno odabranom vokabularu) refleksiju o praksama uzajamne dinamike tih praksi – nego i opće obilježje dobre političke znanosti koje vrijedi do danas. Ona nije zatvorena u algoritam – o matematici se ne dijalogizira ni delibetira, nego se izvode dokazi koji ne ovise o našim voljama – nego je ostvarenje razboritosti, odmjerivosti, a ponekad i hrabrosti i drskosti, već prema čovjeku i danoj situaciji u zajednici.

U tomističkom tumačenju koje se nastavlja na Aristotela, politička znanost je kao građanska znanost (*civilis scientia*) neophodna uz moralnu filozofiju jer je država – dakle politički organizirana ljudska zajednica – također predmet razumskog rasuđivanja. Politička znanost se bavi vrijednosno utemeljenim odlukama. Ljudske radnje odnosno činovi (*actio*) ujedno su unutarnje zbivanje u koje moramo analitički ući – ono što će kod Webera zahvaćati razumijevajuća sociologija, a kod von Wrighta razumijevanje kao oblik aristotelovskoga praktičnog silogizma – i vanjsko zbivanje promotrivog ponašanja u politici no vođeno dakle određenim interesima i vrijednostima čak i ako ih akteri nisu sasvim eksplicitno razjasnili. Politička znanost stoga ne može šutjeti o dobru jer je to, strogo govoreći, nemoguće, baš kao i što Weberova vrednovanja pokazuju, na što je još davno uspjelo ukazao Leo Strauss (1971), na jednom drugom mjestu pak pomalo pesimistično upozorivši političku znanost da gusla dok Rim gori (Strauss, 2012). Politička znanost koja na želi biti ideološka služavka partikularnih i parohijalnih dekadencija, jest, tomistički gledano, najznačajnija od praktičkih znanosti koja se bavi cjelinom, „konačnim i savršenim dobrom ljudske stvarnosti“ (Akvinski, 1981: 120). Kao složena refleksija o praksi dobrog života u zajednici, ona je samim time i borba protiv tiranije kao loše vladavine koja se sastoji od gušenja slobode, zatiranja jednakosti i institucionalizacije nepravde nerijetko pod proglasom tih istih deviza. No što pak znači složena refleksija? Drugim riječima, može li politologija, kojom se, eto, bavi politolog, samovati i biti povezana s dobrim odlučivanjem?

Politička znanost stoga ne može šutjeti o dobru jer je to, strogo govoreći, nemoguće

Odlučivanje i predviđanje

Zacijelo politička znanost nije kakva autistična, samujuća tvorba. Politička je znanost, kao akademska disciplina s pomalo imperijalnim pretenzijama u dugoj tradiciji njezina prakticiranja, nužno upućena na druge društvene, humanističke i ostale znanosti. Najradije bih, poput folk pjevača „popularnog Jole“, ostavio po strani stari spor jednine i množine, no on obilježava povijest discipline u Hrvatskoj. Unatoč osobnoj dimenziji koju je spor u jednom trenutku poprimio, on je znanstveno važan, te određenje prema njemu postaje obvezom svake nove refleksije o disciplini i njezinim publikacijama. Ako se ne želi svesti na nevažnosti zakrivene žargonom ili ideološke proglose dana koje, već prema Azrinu stihu, proklamiraju različiti „patuljci s naslovnih strana“, politička znanost ostaje kreativnom i relevantnom za razumijevanje i stvaranje politike u komunikaciji s drugim disciplinama koje iz svoje perspektive zahvaćaju fenomen političkoga.

⁷ Usp. *Politika*, 1253a.

⁸ Usp. *Nikomahova etika*, 1094b; 1141b.

Možda će nam još jednom u ovome nimalo znanstvenofantastičnom osvrtu pomoći znanstvena fantastika, koja će ujedno razriješiti misterij naslova za one manje upućene:

Mentat mora prvenstveno biti sveopćeg znanja, a ne specijalist. Mudro je posavjetovati se s takvim znalcima pri donošenju odluka u sudbonosnim trenucima. Stručnjaci i specijalisti vrlo lako odvedu u kaos (...) Mentat općenitog znanja bi, s druge strane, trebao u odlučivanje unijeti zdrav razum. On ne smije zapostaviti širi pregled svega što se događa (...) Stručnjak gleda unatrag; on gleda u uska pravila svoje struke. Čovjek općenitog znanja gleda prema van; on je u potrazi za zakonima življenja, s punom spoznajom o promjenjivosti takvih zakona, o njihovom razvoju (...) Ne može se naći nikakav stalni popis takvih promjena, priručnik ili udžbenik.

Ovaj apokrifni epigraf poglavlja podnaslovljen je „Mentatski priručnik“ (Herbert, 2020: 241). Mentati su, u Herbertovoj prozi, ljudi-računala koje koriste odlučitelji. Ti odlučitelji su neofeudinci s političkim legitimitetom kolektiva kojima vladaju, no koji trebaju svoje „stručnjake za odlučivanje“, po mogućnosti lojalne (na stranu sada izdaju koja otpušta mesijansku eshatologiju u prvom nastavku sage, pomalo kao u tumačenju Judine izdaje Krista u romanu Amosa Oza).

Kako povezati ideal mentatske sposobnosti ljudi-računala iz fikcijskog svijeta koji se u revoluciji obračunao s računalima s politološkom ekspertizom? Može li politolog biti mentat? Politolog bez sumnje mora biti stručnjak za neku od grana ili više njih unutar discipline, ali mora imati širu sliku – i vlastite discipline, i društvenih i humanističkih znanosti, i znanosti uopće. Politička znanost je dio evoluirajuće društvene situacije, koja se mijenja čak i ako se pretplatimo na cikličke teorije društvene i političke propasti. Da bi razumjeli što se zbiva, potrebna nam je ne samo otvorena komunikacija razvijajućih poddisciplina političke znanosti koje odgovaraju refleksiji o globalnoj, nacionalnim i lokalnim strukturama političkog fenomena, nego i dijalektički odnos (u temeljnom smislu razvijajućeg dijaloga, ne hegelovske ili marksističke dijalektike) s drugim društvenim i humanističkim znanostima kao znanostima o čovjeku.

Poanta je navoda da politologija, uz uvažavanje standarda svojih razvijajućih poddisciplina koje uzajamno komuniciraju, stoji u međuodnosu s drugim disciplinama društvenih i humanističkih znanosti. S tim se

Politička znanost je dio

evoluirajuće društvene situacije,

koja se mijenja čak i ako se

pretplatimo na cikličke teorije

društvene i političke propasti

teško ne složiti i ostati razuman: valja biti protiv feudalnog zatvaranja. To nam govori čak i metafora iz Herbertova neofeudalnog svijeta u kojemu ne valja zapostaviti „širi pregled“. Političke dogme i ideološke mode dana i s njima povezana opasnost tiranije time se lakše izbjegavaju. Ovoj mentatskoj refleksiji o odnosu jednine i množine, koja dakako ne zagovara zdrav razum kao pametniji od znanosti nego upozorava na opasnost od fahidiotizma kao mjesta irelevantnosti, loših odluka ili služenja tiraniji, valja konačno dodati još jedan drevni problem povezan s političkom znanošću. Pitanje dakle glasi: može li jedan politolog predvidjeti budućnost?

S problemom upotrebljivog znanja, povezan je i problem odgovornog predviđanja – onoga što je najteže i pojedincima i disciplinama. Da se razumijemo, postoje sasvim radikalni iskazi protiv predviđanja

i promatranja u društvenim znanostima. Ako vitgenštajnovski slijedimo pravila koja nastojimo normativno utemeljiti, predviđanje, tvrdi se, u društvenim znanostima nema smisla. Deliberiramo, odnosno politički raspravljamo o konstitutivnim pravilima naše zajednice, pa predviđati, ukoliko nismo mistično nadahnuti proroci, znači uzimati druge kao sredstvo ili lagati o prirodi društva. Kako nas podsjeća Winch, evocirajući jazz trubača koji bi već bio u budućnosti *jazza* da je poznaje,⁹ sličniji smo nekom bendu estetskih improvizatora koji se uzajamno nadopunjuju u sadašnjosti ili barem igračima neke igre prema njezinim pravilima. Ili, kako je Searle plastično ukazao, bilo koja institucija ili igra ne može se razumjeti bez pozivanja na njezina pravila koja izražava interni jezik: bihevioralistički promatrači utakmice američkog nogometa koji bi pozitivističkim promatranjem došli do zakona periodičkog grupiranja bili bi precizni u izvanjskom opisu, ali njihovo promatranje bi bilo besmisleno kao što primjerice informacija o statističkom pojavljivanju pojedinih riječi u jeziku ne znači aktivno poznavanje tog jezika.

⁹ „Da znam kamo *jazz* ide, već bih bio tamo“, izjava je Humphreyja Lyttletona kojom se nastoji naglasiti jaz između razumijevanja društvenih pravila i znanstvenog predviđanja, v. Winch (1990: 94).

Petković, Može li politolog biti mentat?

To stajalište ima šarma, ali je odviše usko, ne samo zato što svijet ljudi nije ples, igra ili kakav seminar. Ponekad politolozi i drugi društveni znanstvenici nešto i predvide na osnovi prethodnog iskustva. Ljudi nisu neuhvatljivi jazz improvizatori, nego biološka i društvena vrsta koja se bavi suradnjom i konfliktom i čije su humanističke refleksije – o kojemu god da je žanru riječ, pa čak i onome povijesnom, nominalno okrenutom prema prošlosti¹⁰ – okrenute razmatranju budućeg ponašanja i dobrom djelovanju. Znanje, predviđanje i djelovanje, dimenzije su smislene prakse kojom se bavi politička znanost.¹¹ Moramo pokušati vidjeti novo, predviđajući, te pritom riskirajući pogreške. U tome, nadovezujući se na argumentaciju o interdisciplinarnosti, uz dobre prinose iz nacionalne politike, mogu primjerice pomoći komparativna politika i regionalne studije s relevantnim usporedbama, da ne govorimo o međunarodnim odnosima i geopolitici. Politička povijest nas uči o budućemu kroz prošlo, politička ekonomija, pa i druge discipline poput etnologije i antropologije (usp. npr. Wrangham, 2019), mogu posrednim uvidima u političko pomoći da se predvidi buduće.

**Znanje, predviđanje i djelovanje
dimenzije su dimenzije smislene
prakse kojom se bavi politička
znanost**

Imajući u vidu krhkost ljudskih planova i predviđanja, neizvjesnost eshatologija, sekularnih i vjerskih, osim za rečene mistične proroke, mnoga predviđanja pokazat će se smiješnima, no politolozi, uz to što moraju ponuditi demistifikaciju prošlosti iz perspektive sadašnjosti, moraju ponekad pokušati ponuditi demistifikaciju sadašnjosti iz perspektive projicirane budućnosti. Ostaje mi na kraju odgovoriti na pitanje kako su javne politike povezane s dobrom vladavinom i kako se to uklapa u humanistički ideal.

Umjesto zaključka: dobra vladavina i javne politike

Dakle, sasvim kratko o vezi dobre vladavine i javnih politika kao pluraliteta državnoga djelovanja prema društvu, jer sam iscrpio pažnju čitatelja i o tome već jednom prigodno reflektirao, a od čega ni danas u bitnom ne odstupam.¹² Što znači lasvelovska orijentacija prema javnim politikama i stvaranje „znanja za politiku“? Sigurno ne tehnokratsku iluziju o aseptičnome rješavanju društvenih problema onkraj političkoga, što bi se moglo retrospektivno učitati u Lasswellove „znanosti javnih politika demokracije“ (Lasswell, 1951). Znači, još jednom: interdisciplinarnost u kojoj politologija, nadam se, ipak ima povlašteno mjesto refleksije o cjelini.

Naime, dobre studije javnih politika nisu skućene u okvire istoimene politološke poddiscipline. One su interdisciplinarne. Pojedina žarišna područja relevantna za odlučivanje i implementaciju odluka teško je unaprijed zacrtati i ograničiti. Kako vidimo, za razumijevanje i rješavanje pojedinih društvenih problema, mogu biti važne demografija ili recimo evolucijska biologija u objašnjavanju nastajanja, funkcioniranja i zakazivanja institucija, pa eto čak i epidemiologija, koja se iz dalekih i nejasnih odjeka ljudske povijesti i holivudskih filmova, poput Petersenova *Outbreaka* ili Soderberghove *Contagion*, pretvorila u globalno življenu svjetsku stvarnost.

Dobra vladavina kroz dobre javne politike kao opreka tiraniji zahtijeva interdisciplinarnost, suradnju utemeljenih spoznaja na političkom odlučivanju. Pritom sveučilište, pa i politička znanost skupa s njim, ne smije biti nekritički dijelom onoga što Žarko Paić, hrvatski hajdegerovski filozof i politolog (ne znam je li moguće biti hajdegerovski politolog), naziva tehnosferom (Paić, 2018/2019) – mjesto gdje je, ako slijedimo Lyotardovu dijagnozu, meta-naracije prevladanih emancipacija čovječanstva zamijenio puki *brainstorming*, kao proaktivna poza tehnokratske praznine. Humboltovska sloboda mišljenja i istraživanja te jedinstvo znanosti ostaju idealom istraživanja, pa tako i političke znanosti u potrazi za

¹⁰ Usp. već o Tukididu u ovom smislu, kao „otkrivaču političke znanosti“ koji je ponudio „najraniji pokušaj vođenja budućeg djelovanja“ u: Linderborg (2021).

¹¹ *Savoir pour prévoir, afin de pouvoir*. U manje elegantnom prijevodu koji na nastavi sociologije uče gimnazijalci, ova Comteova „pozitivistička“ deviza glasi: „Znati da bi se predvidjelo, predvidjeti da bi se djelovalo“.

¹² „Pogledi jednog docenta“, slično Disneyjevoj *Odiseji jedne vidre* – govor za 51. obljetnicu FPZG-a (Petković, 2013). Tada sam se doduše, prigodno, nešto više pozivao na liberala Deweyja nego na Gramscija ali, unatoč razlici u ideološkom naglasku, osnovna pragmatična poanta je ista.

republikom između totalitarizma i obesmišljavajuće depolitizacije. Ako je filozofija kraljica znanosti, politička znanost je i dalje kraljica praktičke filozofije u potrazi za ljudskim dostojanstvom ostvarivim unutar zajednice političkih bića.

Vraćajući se na epigrafe s kojima tekst počinje, nisam na kraju siguran da će sve to što sam napisao pridonijeti opstanku civilizacije, niti pridonijeti pravednosti, a još manje da sam ovime kćeri ili roditeljima objasnio čime se jedan politolog bavi. No, slično sportašima u stvarnosti i komedijama, budite sigurni da će politolozi, barem oni dobri, poput sportaša dati sto ili čak nemogućih stodeset posto od sebe.

Literatura

- Akvinski, T. (1981). *Izabrano djelo* (priređ. T. Vereš). Zagreb: Globus.
- Aristotel (1982). *Nikomahova etika* (prev. T. Ladan). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Aristotel (1988). *Politika* (prev. T. Ladan). Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Dawkins, R. (2006). *The Selfish Gene*. Oxford: Oxford University Press.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from the Prison Notebooks*. New York: International.
- Hennis, V. (1983). *Politika i praktička filozofija*. Beograd: Nolit.
- Herbert, F. (2020). *Djeca Dine* (prev. A. Vidmar). Zagreb: Egmont.
- Lasswell, H. (1951). The Policy Orientation. U: Lasswell, H. I D. Lerner (ur.), *The Policy Sciences: Recent Developments in Scope and Method* (str. 3-15). Stanford: Stanford University Press.
- Linderborg, O. (2021). Classical Greek Political Science in Action: Social Critique in Thucydides' Mytilenean Debate and Melian Dialogue. *Western Classical Studies* (서양고전학연구), 60(1): 17-35.
- Miller, J. (2003). In Praise of Recklessness. *Perspectives on Political Science*, 32(4): 200-202.
- Paić, Ž. (2018/2019). *Tehnosfera* (I-V). Zagreb: Sandorf.
- Petković, K. (2013). Pogledi jednog docenta, govor za 51. obljetnicu FPZG-a. *academia.edu*. 7. studenog. https://www.academia.edu/31267056/Pogledi_jednog_docenta_govor_za_51_obljetnicu_FPZG_a_2013_
- Strauss, L. (1971). *Prirodno pravo i istorija*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Strauss, L. (1980). *O tiraniji*. Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.
- Strauss, L. (2012). Nova i stara politička znanost. *Politička misao*, 49(2): 207-228.
- Winch, P. (1990). *The Idea of a Social Science and Its Relation to Philosophy*. London: Routledge.
- Wrangham, R. (2019). *The Goodness Paradox: The Strange Relationship Between Virtue and Violence in Human Evolution*. New York: Pantheon.